

درس سیزدهم: سر آغاز بیداری اسلامی

نگارش:

محمود یعقوبی

مقدمه

صفحه ۱۰۷

۱- هیجان انگیزترین لحظه هر پدیده اجتماعی چه زمانی است؟

آغاز شکل گیری هر پدیده اجتماعی اغلب هیجان انگیزترین لحظه آن است؛ لحظه ای سرشار از بیم، امید، شگفتی، تنش و دلهره.

۲- به چه دلیل سر آغاز پدیده اجتماعی اطلاعات قابل توجهی از آن پدیده در اختیار ما می گذارد؟

چون سر آغاز پدیده اجتماعی، شفاف ترین لحظه آن به شمار می رود.

۳- سرگذشت و سرنوشت آن پدیده را به طور خلاصه در خود دارد.

سر آغاز هر پدیده

۴- جهان غرب ابتدا چگونه با سایر جهان های اجتماعی از جمله جهان اسلام مواجه شد؟

جهان غرب ابتدا با سطحی ترین و ظاهری ترین لایه های هویتی خود با سایر جهان های اجتماعی، از جمله جهان اسلام، مواجه شد و بیش از هر چیز، بوجوه نظامی، سیاسی، اقتصادی، فناورانه و..... خود را به رخ کشید.

۵- کدام امر بر چگونگی مواجهه جهان های اجتماعی و اعضای آن ها با جهان غرب تاثیر فراوانی گذاشت؟

اینکه جهان غرب ابتدا با سطحی ترین و ظاهری ترین لایه های هویتی خود با سایر جهان های اجتماعی، از جمله جهان اسلام، مواجه شد و بیش از هر چیز، بوجوه نظامی، سیاسی، اقتصادی، فناورانه و..... خود را به رخ کشید و لایه های عمیق آن از چشم سایر جهان ها مخفی ماند.

نخستین بیدارگران اسلامی

صفحه ۱۰۸

۶- در زمان اولین رویارویی غرب متجدد با جهان اسلام، وضعیت سیاسی و دینی جهان اسلام چگونه بود؟

الف) غرب متجدد زمانی با جهان اسلام روبرو شد که قدرت های سیاسی جهان اسلام، با وجود رعایت ظواهر اسلامی، استبدادهای قومی و قبیله ای بودند.

ب) عالمان دینی، اغلب بر اساس ضرورت حفظ امنیت با آن ها تعامل می کردند.

ج) «فقاقت» و «عدالت» که دو عنصر برتر در فرهنگ اسلامی هستند، اغلب در حاشیه مناسبات قدرت های قومی، باقی مانده بودند.

د) دولت های کشورهای مسلمان به میزان دوری از سنت های دینی و اسلامی، آسیب پذیری بیشتری در برابر کشورهای غربی پیدامی کردند.

۷- چه مسئله ای عزت و استقلال کشورهای اسلامی در برابر کشورهای غربی را تضعیف می کرد؟

قدرت نظامی، سیاسی، اقتصادی و جاذبه های دنیوی کشورهای غربی، دولت مردان کشورهای اسلامی را مرعوب و شیفته فرهنگ

غرب می ساخت این مسئله عزت و استقلال کشورهای اسلامی را تضعیف می کرد.

صفحه ۱۰۹

۸- نخستین بیدارگران اسلامی چه کسانی بودند؟

کسانی بودند که به خطر جوامع غربی و شیوه برخورد دولت های اسلامی در برابر غرب، توجه کردند و حرکت ها و جنبش هایی را در مقابله با غرب بوجود آوردند

۹- نمونه هایی از حرکت های نخستین بیدارگران اسلامی در ایران و جهان اسلام را نام ببرید؟

الف) در ایران: حضور فعال عالمان دینی در مقابله با روسیه تزاری و تدوین رساله های جهادیه، اصلاحات امیر کبیر و حکم میرزای شیرازی در تحریم تنباکو

ب) در جهان اسلام: اقدامات سید جمال الدین اسدآبادی و شاگردان او در دیگر کشورهای اسلامی

۱۰- مهمترین ویژگی های نخستین بیدارگران اسلامی چه بود؟

الف) به خطر کشورهای غربی برای جوامع اسلامی توجه داشتند و خواستار استقلال اقتصادی و سیاسی جوامع اسلامی بودند.

ب) به دنبال اصلاح رفتار دولت ها در کشورهای اسلامی بودند.

ج) بیداری را بازگشت به اسلام و عمل به آن می دانستند.

د) بسیاری از آنان وحدت امت اسلامی و عزت جهان اسلام را دنبال می کردند و قومیت های مختلف را درون امت واحد اسلامی به رسمیت می شناختند.

۱۱- میزان آشنایی نخستین بیدارگران اسلامی از فرهنگ غرب چگونه بود و خطر غرب را بیشتر در چه امری می دیدند؟

بیدارگران نخستین، با وجود رویکرد اعتراض آمیز به غرب، از فرهنگ غرب شناخت عمیقی نداشتند. آن ها خطر غرب را بیشتر در سلطه گری و قدرت سیاسی و اقتصادی آن می دیدند.

۱۲- از نظر بیدارگران نخستین عامل ضعف جوامع اسلامی و دلیل قدرتمندی جوامع غربی چه بود؟

برخی از آنان، دوری مسلمانان از عمل به اسلام را عامل ضعف جوامع اسلامی می دانستند و گمان می کردند دلیل قدرتمندی جوامع غربی این است که عملکرد آنها اغلب همان است که مورد توجه اسلام نیز می باشد.

منورالفکران و روشنفکران غرب گرا

..... صفحه ۱۱۰

۱۳- نسل اول و نسل دومی که باشکل گیری استعمار و نفوذ دولت های غربی در کشورهای اسلامی به موازات

نخستین بیدارگران اسلامی شکل گرفت با چه نامی شهرت یافتند؟

نسل اول به «منورالفکران» و نسل دوم به «روشنفکران» شهرت یافتند.

۱۴- چه کسانی خود را بیدارگر (منورالفکر) نامیدند؟

به موازات نخستین بیدارگران اسلامی، گروه دیگری در جوامع اسلامی پیداشدند که شیفته فرهنگ غرب بودند. این گروه - که بیشتر در لژهای فراماسونری سازمان می یافتند - خود را بیدارگر می نامیدند.

۱۵- بیداری از نظر بیدارگران (منورالفکران) چگونه بود؟

آن ها برخلاف بیدارگران اسلامی، بیداری را در گذر از فرهنگ اسلامی و پیوستن به فرهنگ غربی می دانستند.

۱۶- بیدارگران (منورالفکران) او مانیسیم و روشنگری مدرن را چگونه ترجمه کردند؟

آنان در ایران، او مانیسیم را به آدمیت و روشنگری مدرن رابه منورالفکری ترجمه کردند به همین دلیل خود را منورالفکر خواندند.

۱۷- اولین لژی‌هایی که منورالفکران در ایران تاسیس کردند چه نام داشت؟

لژآدمیت و لژی‌بیداری ایرانیان

۱۸- منورالفکران غرب گراچه ویژگی‌هایی داشتند؟

- الف) نسبت به کشورهای استعمارگرا حساس خطر نمی‌کردند. بلکه حضور سیاسی و اقتصادی آنان را فرصت می‌دانستند.
ب) مانند بیدارگران اسلامی، خواستار اصلاح رفتار دولت‌ها در کشورهای اسلامی بودند.
ج) برخلاف بیدارگران اسلامی، بیداری را بازگشت به اسلام نمی‌دانستند بلکه بیداری را در تقلید از رفتار فرنگیان می‌دیدند.
د) مفهوم امت و ملت اسلامی برای آن‌ها بی‌معنای منفور بود و در مقابل، به ناسیونالیسم که اندیشه سیاسی قوم‌گرایانه غرب متجدد بود، روی آورده بودند.

..... صفحه ۱۱۱

۱۹- منورالفکران غرب گرامورد حمایت دولت‌های..... بودند.

استعمارگر غربی

۲۰- اقدامات منورالفکران غرب گرا در کشورهای اسلامی چه بود؟

- الف) دولت‌های استعمارگر غربی با کمک آنان توانستند از موفقیت بیدارگران اسلامی جلوگیری کنند.
ب) با حمایت کشورهای غربی، در جوامع خود حکومت‌های سکولار تشکیل دادند.
۲۱- قدرت حاکمان سکولار در کشورهای اسلامی به چه چیز وابسته بود؟
قدرت حاکمان سکولار در کشورهای مسلمان، ریشه در اعتقادات و پیشینه تاریخی این کشورها نداشت. قدرت آن‌ها وابسته به قدرت جهانی استعمار بود.

۲۲- حاکمان سکولار با تکابه قدرت جهانی استعمار سعی در انجام چه اقداماتی در کشورهای خود داشتند؟

- الف) می‌کوشیدند مظاهر دینی و اسلامی را از بین ببرند.
ب) ساختارهای اجتماعی پیشین را حذف کنند.
ج) ساختارهای اجتماعی جدید ایجاد کنند.
۲۳- چند نمونه از قدرت‌های سکولاری که آرمان‌های منورالفکران غرب زده را با حمایت دولت‌های غربی دنبال می‌کردند نام ببرید؟

آتانورک در ترکیه، رضاخان در ایران، امان‌الله خان در افغانستان

..... صفحه ۱۱۲

۲۴- حکومت منورالفکران غرب گرا در کشورهای اسلامی چه نتیجه‌ای به دنبال داشت؟

استبداد استعماری

- ۲۵- چرا استبداد استعماری استقلال سیاسی و اقتصادی جوامع اسلامی را مخدوش می‌ساخت و مقامات‌های مردمی برای حفظ هویت اسلامی را سرکوب می‌کرد؟

به دلیل وابستگی به کشورهای استعمارگر و عمل کردن مطابق منافع این کشورها

۲۶- چه مسئله‌ای باعث اعتراض برخی نخبگان غرب گرانسبت به عملکرد و شرفکران نسل اول شد؟

درهم ریختن نظم پیشین به بهانه رسیدن به جایگاه کشورهای غربی انجام شد؛ اما در عمل، این کشورها همچنان در جایگاه کشورهای پیرامونی و استعمارزده باقی ماندند. این مسئله باعث اعتراض برخی از نخبگان غرب گرای این کشورها شد.

۲۷- روشنفکران چپ در کشورهای اسلامی چه کسانی بودند؟

نخبگان غرب گرای که به عملکرد نسل اول روشنفکران معترض بودند. نسل دوم روشنفکران را شکل دادند. این گروه تحت تاثیر جریان های چپ در کشورهای اروپایی بودند. این نسل با عنوان روشنفکران چپ در کشورهای اسلامی شناخته می شوند.

۲۸- اعتراض روشنفکران چپ به روشنفکران نسل اول در کشورهای اسلامی از چه جهتی بود؟

به دلیل گریز آنان از اسلام یا اسلام ستیزی آنان نبود، بلکه از نوع اعتراضاتی بود که طی قرن بیستم در کشورهای غربی نسبت به عملکرد اقتصادی نظام های لیبرالیستی و سرمایه داری شکل می گرفت.

..... صفحه ۱۱۳

۲۹- حرکت های اجتماعی روشنفکران چپ در چارچوب چه اندیشه هایی بود؟

ناسیونالیستی، سوسیالیستی و مارکسیستی

۳۰- روشنفکران چپ در کشورهای اسلامی در بیان اندیشه ای خود چگونه عمل می کردند؟

الف) برخی از آنان، آشکارا اندیشه های غیرتوحیدی را مطرح می کردند.

ب) برخی از رویارویی مستقیم با باورهای دینی مردم خودداری می کردند؛ حتی گاهی اندیشه های خود را در پوشش دینی بیان می داشتند.

۳۱- چگونه روشنفکری التقاطی چپ در کشورهای اسلامی پدید آمد؟

برخی از آنان، آشکارا اندیشه های غیرتوحیدی را مطرح می کردند. برخی از رویارویی مستقیم با باورهای دینی مردم خودداری می کردند؛ حتی گاهی اندیشه های خود را در پوشش دینی بیان می داشتند. به این ترتیب روشنفکری التقاطی چپ در کشورهای اسلامی پدید آمد

۳۲- روشنفکران چپ کشورهای مسلمان مورد حمایت کدام بلوک قرار داشتند؟

بلوک شرق

۳۳- تا چه زمانی روشنفکران چپ در کشورهای اسلامی جاذبه داشتند؟

تأپیش از فروپاشی بلوک شرق

۳۴- تا چه زمانی جریان چپ حتی در کشورهایی که زیر نفوذ بلوک غرب قرار داشتند، یک جریان اجتماعی

تأثیرگذار بود؟

تأپیش از فروپاشی بلوک شرق

۳۵- فروپاشی بلوک شرق چه تأثیری بر روشنفکری و جریان های چپ داشت؟

با فروپاشی بلوک شرق، جاذبه های روشنفکری چپ در سطح جهان از بین رفت و این جریان در کشورهای اسلامی نیز جاذبه خود را از دست داد و غرب گرایان این جوامع، دیگر باره اندیشه های لیبرالیستی غربی روی آوردند.